

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ ТА УКРАЇНИ: БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР

FEATURES AND PROSPECTS OF COOPERATION BETWEEN THE COUNTRIES OF THE VISEGRAD FOUR AND UKRAINE: SECURITY DIMENSION

Івасечко О.Я.,

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»*

Мартиненко Б.О.,

*студентка IV курсу факультету міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»*

У статті проаналізовано особливості та перспективи безпекового співробітництва між країнами Вишеградської групи та Україною. Увагу акцентовано на історичному розвитку безпекового виміру співробітництва між Вишеградською групою та Україною, який можна поділити на такі етапи, як-от: I етап – 1999–2004 рр.; II етап – 2004–2014 рр.; III етап – 2014–2017 рр.; IV етап – 2017р.–до сьогодні. З'ясовано, що кожному з чотирьох етапів притаманний різний рівень зацікавленості у співробітництві між Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Чехією та Україною, що часто пов'язано з особистими інтересами сторін та геополітичними змінами.

Досліджено, що механізм реалізації безпекового вектору відносин В4 з Україною відбувається на основі ратифікованих двосторонніх та багатосторонніх угод між Україною та країнами Вишеградської групи, а також на основі заяв, декларацій, програм головування всередині В4 та офіційних зустрічей представників зовнішньополітичних та оборонних відомств України з відповідними представниками країн Вишеградської четвірки у форматі В4+Україна.

Охарактеризовано специфіку безпекової співпраці між країнами Вишеградської групи та України, яка залежить від рівня зацікавленості сторін та зовнішньополітичних чинників. Встановлено, що формат В4+Україна не використовує увесь потенціал для військово-оборонного вектору співробітництва через низку проблем та загроз. Відповідно було запропоновано низку рекомендацій для покращення та інтенсифікації подальшого співробітництва у сфері безпеки та оборони саме у форматі В4+Україна. Також репрезентовано можливі варіанти сценаріїв майбутнього розвитку взаємовідносин між В4 та Україною у сфері безпеки.

Отже, можемо висновувати про те, що співпраця країн Вишеградської четвірки та України у сфері безпеки за понад двадцять років свого існування зазнала як успіхів, так і невдач. Йдеться, головне, про те, що поточний стан співробітництва є хаотичним та не системним і потребує якісно нового формату.

Ключові слова: безпекове співробітництво, Вишеградська група, Україна, оборонна співпраця, В4+, безпекове середовище.

The article analyzes the features and prospects of security cooperation between the Visegrad Group countries and Ukraine. The historical development of the security dimension of cooperation between the Visegrad Group and Ukraine has been studied, which can be divided into the following stages: period I – 1999–2004; period II – 2004–2014; period III – 2014–2017; period IV – 2017 – to date. It was found that each of the four stages has a different level of interest in cooperation between Poland, Hungary, Slovakia, the Czech Republic and Ukraine, which is often related to the personal interests of the parties and geopolitical changes.

It has been established that the mechanism of realization of the security vector of relations between V4 and Ukraine is based on ratified bilateral and multilateral agreements between Ukraine and the countries of the Visegrad Group, as well as on the basis of statements, declarations, programs of the chairmanship within V4 and official meetings of representatives of the foreign and defense ministries of Ukraine with the relevant representatives of the Visegrad Four in V4+Ukraine format.

The specifics of security cooperation between the Visegrad Group countries and Ukraine, which depends on the level of interest of the parties and foreign policy factors, are described. It was found that the V4+Ukraine format does not use its full potential for the military-defense cooperation due to a number of problems and threats. Accordingly, a number of recommendations were proposed to improve and intensify further cooperation in the field of security and defense in the V4+Ukraine format. Further scenarios for the development of relations between V4 and Ukraine in the field of security were also presented.

Therefore, the results of the study showed that the cooperation between the countries of the Visegrad Four and Ukraine has experienced both successes and failures over more than 20 years of its existence. It was found that the current state of cooperation is chaotic and non-systematic and requires a qualitatively new format.

Key words: security cooperation, Visegrad Group, Ukraine, defense cooperation, V4 +, security environment.

Постановка проблеми. Сьогодні відбуваються держав щодо встановлення надійного безпекового простору у Європі. З огляду на це створення є поштовхом задля координації зусиль суверенних безпекового середовища стало одним із ключо-

вих питань, зокрема, і для Польщі, Словаччини, Чехії та Угорщини, які формують центральний регіон Європи. Країни Вишеградської четвірки спрямували свої дії на євроатлантичну інтеграцію, що допомогло швидко адаптуватись до нових проблем та викликів. Тож використання їхнього досвіду стало унікальною можливістю для України оптимізувати свою безпекову політику, що, в свою чергу, зробило внесок у посилення безпеки у регіоні Центрально-Східної Європи. Таким чином, наявність спільних історичних моментів, проблем та інтересів, а також спільних кордонів з трьома учасниками Вишеградської групи стали каталізатором для безпекового співробітництва в форматі В4+Україна. Тому доцільно буде проаналізувати та дослідити історію формування відносин в безпековому вимірі між Вишеградською групою та Україною, а також визначити чинники, які впливають на рівень цього співробітництва.

Проблема полягає і в постійній наявності нових викликів та загроз, спричинених, зокрема, російською агресією. З початку російського вторгнення у 2014 р. та його розширення у лютому 2022 р. ситуація безпеки в регіоні Центрально-Східної Європи зазнала різких змін, тому перед країнами постала потреба ревізії їх безпекової політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нові геополітичні зміни та встановлення відносин між Вишеградською групою та Україною фактично одразу ж привернули увагу багатьох дослідників. Тому для вивчення безпекового співробітництва між Україною та В4 пріоритетними джерелами інформації були праці вітчизняних та зарубіжних вчених, нормативно-правова база у сфері безпекової співпраці країн Вишеградської групи та України, а також матеріали програм та звітів головування країн Вишеградської групи.

Серед українських дослідників, які присвятили свої роботи дослідженню безпекового, оборонного та військового співробітництва В4-Україна, варто виділити публікації Андрейка В. І., Максака Г. А. та Шелест Г. В.. У своїх роботах дослідники висвітлили історію становлення багатосторонньої кооперації та її перспективи і проблеми.

Не менш зацікавленими в дослідженні безпекового виміру співпраці України з країнами вишеградського об'єднання виявились такі зарубіжні дослідники як Пьотр Байда, Адела Їржичкова, Юрай Крупа та Балаж Тарнок.

Особливої уваги заслуговує книга «Безпека В4+ – Посилення східного кордону В4», авторами якої є дослідники з України, Словаччини та Угорщини, що підсилює цінність статті через багатовекторне дослідження безпекової та оборонної політики як Вишеградської четвірки, так і В4+Україна після нових геополітичних реалій 2014 р.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри активне дослідження

теми у вітчизняному та закордонному науковому середовищі, все ж залишаються питання, які потребують детальнішого вивчення. Науковці значно менше уваги присвячують питанням щодо оновлення стратегії безпекового співробітництва між Україною та країнами Вишеградської групи, що набуло ще більшої актуальності в умовах повномасштабного вторгнення росії на територію України. Проблема також полягає в недостатній розробці угод та договорів саме в форматі багатостороннього співробітництва В4+Україна, що значно уповільнює відносини між учасниками формату. Зазначені проблеми є невирішеними, тож потребують ширшого дослідження.

Формування цілей статті (постановка завдання). Основним завданням статті є дослідити особливості та перспективи безпекової співпраці України з країнами Вишеградської групи, з'ясувати наявні проблеми та головні обмеження співробітництва України з країнами В4 в безпековій сфері, а також репрезентувати рекомендації та можливі траєкторії розвитку безпекового виміру кооперації України з країнами В4.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кінець ХХ ст. характеризувався різкими змінами, що призвело до потреби встановлення нового надійного безпекового простору з міцним східним кордоном у Європі. Тож для вирішення проблем в новому геополітичному середовищі на той момент три країни, а саме Чехословаччина, Угорщина та Польща організували спільний саміт на рівні президентів, прем'єр-міністрів і міністрів закордонних справ у Будапешті 12-15 лютого 1991 р., на якому і відбулось офіційне створення Вишеградської групи.

В результаті досить швидкого досягнення євроатлантичних цілей чотирьох країн-учасниць Вишеградська група швидко набула позитивного іміджу і запропонувала формат В4+ всім сторонам, зацікавленим у співпраці. Такий формат співпраці одразу ж привернув увагу і України. Спільні історичні передумови стали поштовхом для України та центральноєвропейських країн, які входять до Вишеградської групи, створити безпечне середовище з перспективою для України у євроатлантичній інтеграції. Загалом, можна виділити 4 етапи розвитку відносин між Україною та Вишеградською групою.

Етап – 1999–2004 рр. Цей період ознаменував початок офіційних відносин між В4 та Україною, які були започатковані 3 грудня 1999 р. під час зустрічі у Герлахові у Високих Татрах, Словаччина, президентів чотирьох країн, які висловили готовність підтримати проєвропейські сили в Україні [5, с. 39-40]. Одним із ключових моментів першого етапу стало започаткування у 2002 р. регулярних зустрічей міністрів оборони Вишеградської групи для обговорення найактуальні-

ших питань у сфері безпеки, зокрема й безпеки України. Однак, у 2002–2004 рр., під час головування Словаччини та Чехії співробітництво змістило свій орієнтир виключно на питання європейської інтеграції, шенгенського кордону, міграції та транскордонного співробітництва.

II етап – 2004–2014 рр. Цей період бере свій початок з подій Помаранчевої революції, що дало принципово нові погляди у відносинах В4–Україна. З того часу Вишеградська група активізувала свою діяльність у допомозі реформувати українську армію. З 2006 р. українські військові стали учасниками таких спільних навчань із В4: спільні навчання аеромобільних підрозділів батальйонного рівня «Козацький степ» (Польща), командно-штабні навчання «Швидкий тризуб» (Польща, Угорщина), навчання «Світла лавина» (Словаччина, Угорщина) [1, с. 128]. Однак в наступні роки спостерігається спад інтенсивності безпекової та військової співпраці, адже з аналізу програм головування В4 стає очевидно, що обговорення та консультації звелись переважно лише до питань євроатлантичної інтеграції України. Відчутно погіршилась ситуація і за часів В. Ф. Януковича, який обрав східний напрямок зовнішньої політики України, що знизило рівень співпраці з європейськими державами.

III етап – 2014–2017 рр. Цей етап охоплює період від Революції Гідності, вторгнення росії на територію України, підписання та ратифікації Угоди про асоціацію та поступового шляху до її реалізації на практиці. Зі зміною влади Україна знову стала на євроатлантичний шлях розвитку, а тому особливо потребувала уже створеного механізму співпраці з таким регіональним угрупованням як Вишеградська четвірка. З початку російської агресії Вишеградська група одразу ж виступила із заявою прем'єр-міністрів В4 щодо підтримки територіальної цілісності України, де було зазначено, що військові дії росії є не лише порушенням міжнародного права, а й створюють нову небезпечну реальність у всій Європі [17]. Співробітництво з В4 у 2015–2017 рр. відбувалось також на таких трьох рівнях: 1) стратегічне поглиблене двостороннє партнерство з Польщею у сферах безпеки та оборони; 2) формування Балто-Чорноморської системи безпеки у ширшому регіональному контексті на основі співпраці країн Центральної Європи з українською стороною; 3) інтенсифікація співпраці з Вишеградськими державами, що поступово б перетворилось у союз військових і політичних сил з міжнародною Вишеградською бойовою тактичною групою [6].

Третій етап співпраці справді відзначився інтенсивним прогресом на усіх рівнях. Підтвердженням у зацікавленості співробітництва у форматі В4+Україна стало запрошення української сторони до бойової групи ЄС В4 у 2016 р. Як зазна-

чила українська дослідниця Ганна Шелест, запрошення України до такої ініціативи, з одного боку, означає несформовану внутрішньо європейську військово-промислову спроможність та нездатність забезпечити необхідний бойовий потенціал «вишеградців» власними силами, а, з іншого боку, це є черговим кроком до остаточного визнання України як серйозного європейського військово-політичного актора як мінімум на субрегіональному рівні [12, с. 32].

IV етап – 2017 р. – до сьогодні. Починаючи з 2017 р. відносини між Україною та Вишеградською групою значно сповільнились. Співпраця реалізовувалась переважно у двосторонніх відносинах. 2017–2018 рр. припали на головування Угорщини, з якою відносини перебували у важкому стані через претензії двох сторін у питанні нацменшин, в результаті чого Угорщина почала блокувати євроатлантичні комісії Україна–НАТО. Таким чином, формат В4+Україна перейшов у період стагнації, а співпраця була зведена до двостороннього рівня або В4+Східне партнерство. Головування Словаччини у 2018–2019 рр. та Чехії у 2019–2020 рр. також не внесли нові позитивні зрушення у співпраці.

Нового виміру співпраці України та В4 набула в період головування Польщі у 2020–2021 рр. З ініціативи польської сторони восени 2020р. відбулась зустріч начальників штабів країн В4, на якій було обговорено обороноздатність, спільні навчання та співпраця збройних сил в умовах пандемії COVID-19. Після цього до них була запрошена українська сторона в особі головнокомандувача ЗСУ Р. Б. Хомчака і серед обговорених тем була підготовка Бойової групи В4 у 2023 р. з залученням України [16, с. 29]. Що не менш важливіше улітку 2021 р. відбулась зустріч керівників штабів країн В4 та України, яка стосувалась безпекової ситуації на східному фланзі НАТО та військової співпраці п'яти країн [19].

Переломним моментом у відносинах між Україною та Вишеградською групою стало повномасштабне російське вторгнення на територію України 24 лютого 2022 р.. Здавалось би, що Вишеградська група знову об'єднана спільною метою надати необхідну підтримку нашій країні і зайняла активну позицію у антивоєнній коаліції, але знову ж таки всередині групи стався розкол через різну позицію щодо росії. Примітно, що Угорщина є головою Вишеградської групи у 2022 р., а це суттєво послаблює можливі відносини з країнами у форматі В4. У зв'язку з проросійською владою Угорщина часто блокує ключові рішення в підтримці України, а особливо вона не підтримує світову позицію щодо ембарго на російські енергоресурси.

Тим не менш, усі учасники В4 висловили підтримку Україні та засудження жорстоких дій країни-агресора. Крім того, Міністр оборони Чехії

Яна Чернохова запропонувала розглянути таку можливість як прийняття України до Вишеградської групи, аргументуючи це наявністю спільного кордону з трьома країнами В4 та спільним негативним досвідом відносин з росією [11].

Варто відзначити, що співпраця у безпековій, оборонній та військовій сфері насамперед розпочала свій розвиток саме у двосторонньому форматі між Україною та кожною з учасниць В4. З Польщею укладено чи не найбільшу кількість угод, серед яких Угода між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Республіки Польща про військове співробітництво 1993р.; Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про взаємні поставки озброєння, військової техніки та надання послуг у військово-технічній галузі 3 лютого 1996 р.; Технічна угода між Міністерством оборони України та Міністром національної оборони Республіки Польща 2010 р. тощо. Результатом підписаних угод стала тісна співпраця в якісному реформуванні української армії. Польща ініціювала допомогу у реформуванні української військової медицини та військової освіти. Що стосується останньої сфери, то для адаптації військової освіти до стандартів НАТО Польща взяла участь у підготовці українських військових інструкторів в рамках Програми удосконалення військової освіти (DEEP) від НАТО.

У відносинах з Угорщиною одними із важливих документів є Угода про співробітництво між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Угорської Республіки 2003 р. та Протокол про виконання Угоди між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Угорської Республіки про двостороннє співробітництво в галузі підготовки військових кадрів 1993 р., а також Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Угорської Республіки про заходи зміцнення довіри і безпеки та про розвиток двосторонніх військових зв'язків 1998 р., де вказано про спільну підготовку та навчання підрозділів на територіях двох країн один раз на рік. Однак на практиці двостороння співпраця України та Угорщини зводиться лише до гуманітарної сфери, а не військово-технічної. У лютому 2015 р. Угорщина запустила свою найбільшу програму допомоги «Угорська міжцерковна допомога», яка мала на меті допомогти українським біженцям. Також Угорщина допомагала з реабілітацією та лікуванням українським військовослужбовцям [20, с. 10-11].

Українсько-словацькі відносини також закріплені низкою угод. До них належать Угода між Урядом України і Урядом Словацької Республіки про військово-технічне співробітництво від 2000 р., Угода між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Словацької Республіки про співробітництво у військовій сфері 2011 р. У 2015 Словацьчина запропонувала ство-

рити навчальний пакет для українських фахівців воєнізованих підрозділів з утилізації вибухонебезпечних предметів. Навчання цього проекту в першу чергу пов'язане з підготовкою спеціального обладнання, а також навчанням, яке проходило в Центрі передового досвіду з утилізації вибухових боеприпасів у Словаччині [13, с. 20]. Відбувались такі навчальні заходи як розвідка вибухонебезпечних предметів та навчання з управління операціями з розмінування

Аналіз договірної бази між Україною та Чехією також свідчить про розвиток оборонно-військової співпраці, що закріплено Угодою між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Чеської Республіки про взаємне співробітництво 1996 р. та Угодою між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки про співробітництво в галузі оборонної промисловості 2006 р.. Чеська сторона ініціювала створення Форуму оборонного співробітництва України та Чехії, який взяв початок з 26 березня 2015 р.. Сторони домовились активізувати оборонно-промислову співпрацю в сферах авіабудування та наземної військової техніки, а також обмінялись досвідом з питань європейської та світової безпеки, реформування оборонної сфери, двостороннього військового та військового співробітництва між країнами та їхніми підприємствами [20, с. 10].

Що стосується конкретної співпраці В4+Україна у сфері безпеки, то офіційні заяви та декларації беруть свій відлік з 2004 р. після подій Помаранчевої революції. Проте зміст цих документів не містить у собі конкретних акцентів на розвитку безпекової, оборонної чи військової співпраці. Таким чином, подальша співпраця відбувалась на основі вищезазначених двосторонніх угод та спільних заяв країн Вишеградської групи. Наприклад, у грудні 2004 р. учасниці В4 підписали Заяву щодо ситуації в Україні, де вони заявили абсолютну підтримку України на шляху до реформ та зазначили, що Україна є не лише ключовим сусідом і стратегічним партнером Європейського Союзу, а й головним гравцем у регіональній та глобальній безпеці [18]. Подібні заяви були і в 2007, 2008 роках. Спрямованість подальших документів у форматі В4+Україна набула нового вигляду після 2014 р., коли у квітні того ж року у заяві Прем'єр-міністрів Вишеградських країн щодо України була висловлена солідарність з українським народом, зокрема Польща, Словаччина, Угорщина та Чехія закликали ЄС та НАТО продемонструвати солідарність з Україною під час незаконних дій росії, що загрожує також і європейському миру та безпеці [17].

Механізм функціонування формату В4+Україна відбувається на основі вищезазначених ратифікованих угод, заяв та офіційних зустрічей. Під час цих зустрічей учасники обмінюються досвідом

та обговорюють проблеми військового співробітництва між державами. У 2008 р. відбулась одна із перших таких зустрічей міністрів оборони Польщі, Словаччини, Угорщини та Чехії, які запросили також доєднатись українську військову делегацію на чолі з тодішнім міністром оборони Ю. І. Єхануровим. Під час зустрічі були обговорені пріоритетні напрями співпраці в оборонній та військовій сферах у двосторонньому вигляді та у форматі В4+Україна між військовими відомствами держав [5, с. 43]. Ця зустріч підтвердила необхідність негайного реформування українського сектору безпеки до стандартів НАТО, проте в той же час під час Бухарестського саміту НАТО не всі учасниці Вишеградської групи були прихильні до надання Україні «Плану дій щодо набуття членства» (ПДЧ) [2]. Серед країн, які блокували отримання Україною ПДЧ, були Німеччина, Франція, Люксембург, Італія, Іспанія, Бельгія, Нідерланди і Угорщина, яка входить до В4. Це стало негативним моментом у співпраці В4+Україна, оскільки Угорщина і надалі часто ставила такий формат співпраці у стан стагнації.

У Будапешті 2010 р. відбулась зустріч оборонних відомств не лише В4 та України, а й Боснії і Герцеговини, Македонії, Сербії та Чорногорії [14]. За результатами зустрічі знову ж таки були обговорені можливості України до вступу в ЄС та НАТО, а також відбулись консультації щодо військового співробітництва. Питання оборонного співробітництва також було розглянуто у 2013 р., де командири В4 визначили три напрями співпраці з Україною: участь у Вишеградській бойовій групі, проведення спільних навчань та підготовки для військових, а також підтримка країнами В4 трансформації Збройних Сил України [15, с. 19].

В період з 2017 до 2018 рр. зустрічі також відбувались у форматі В4+, але обговорення якихось конкретних питань у сфері безпеки переважно відбувались на двосторонньому рівні. У 2019 р. Україна взяла участь у засіданні міністрів закордонних справ В4, на якому наші представники обговорили плани щодо України під час чеського головування у В4. Після цього Президент України В. О. Зеленський на двосторонньому рівні провів зустрічі з Президентом Польщі А. Дудою, Президенткою Словаччини З. Чапутовою та главою уряду Чехії А. Бабішем, що продемонструвало зацікавленість сторін у створенні якісно нового формату В4+Україна [9, с. 243].

У квітні 2021р. перша заступниця міністра закордонних справ України Е. А. Джапарова взяла участь у засіданні міністрів закордонних справ країн Вишеградської групи та Східного партнерства. Крім того, до зустрічі були запрошені Португалія, Фінляндія та Швеція. Ключовою темою для обговорення стало питання безпеки в регіоні Східного партнерства. Еміне Джапарова охарак-

теризувала комплекс спільних загроз у сфері безпеки, які спричинені агресивною діяльністю росії і закликала учасників зустрічі проявити солідарність у захисті суверенітету та територіальної цілісності країн Східного партнерства та у поглибленні співпраці у зміцненні безпеки [4]. Сторони підтвердили свою підтримку територіальної цілісності країн Східного партнерства та засудили дії росії по відношенню до України.

А восени 2021р. в Угорщині відбулась зустріч між Головнокомандувачем ЗСУ В. Ф. Залужним та начальниками генеральних штабів держав Вишеградської групи. З ініціативи Валерія Залужного було актуалізовано тему про організацію щорічних штабних консультацій на рівні фахівців для розширення практичного співробітництва [3].

Загалом співпраці Вишеградської групи та України у сфері безпеки та оборони притаманна досить неоднозначна специфіка, яка особливо прослідковується під час нового виклику міжнародній безпеці – повномасштабне вторгнення росії на територію України та постійні залякування російського керівництва застосуванням ядерної зброї. Ця повномасштабна війна на пряму стосується регіону Центральної Європи, оскільки кордони Вишеградських країн є межею військового конфлікту, що означає загрозу не лише міграційній політиці, а й територіальній безпеці країн. Тож такі загрозливі тенденції мали б посилити необхідність активізації спільних дій В4 з НАТО проти російської загрози та посилення східних кордонів.

Під час війни особливо чітко відчувається необхідність доопрацювання, вдосконалення та розвитку нових програм формату В4+Україна у сфері оборони та безпеки. Ми можемо прослідкувати тенденцію щодо переходу на двосторонній формат кооперації країн Вишеградської групи та України через недостатньо продуману базу в форматі допомоги В4+ і внутрішню розбіжність у поглядах учасниць.

Таким чином, на сучасному етапі посилення оборонного та військового потенціалу відбувається виключно у форматі відносин Україна + Польща, Словаччина та Чехія. Крім того, що держави постачають нашій державі величезні обсяги гуманітарної допомоги та надають допомогу українським біженцям, вони також надають військово-технічну підтримку. Станом на травень 2022 р. найбільшу допомогу Україна отримала від Польщі. За словами Президента Польщі Анджея Дуди Україна вже отримала від Польщі понад 240 танків, майже 100 одиниць бронетехніки та озброєння, а також боєприпаси та ракети, що в сумі сягає приблизно 2 млрд доларів [7]. Чехія за перший тиждень війни відправила потяг із військовою зброєю, боєприпасами, а також зобов'язалась передати танки та пообіцяла допомогти відремонтувати пошкоджену українську бронетехніку.

Крім того, за даними ЗМІ, Чехія також направила в Україну важку техніку, зокрема, самохідні гаубиці «DANA», залпові реактивні установки RM-70, танки Т-72 та БМП, що в підсумку становить майже три мільярди крон [10]. Також Україна відчула щедрість словацького уряду у наданні системи протиповітряної оборони С-300 та сучасних самохідних гаубиць Zuzana 2.

Варто відзначити, що такі щедрі дії вказують на зацікавленість сторін підтримувати Україну на всіх можливих рівнях, адже сьогодні Україна є щитом для всього європейського товариства. Окрім цього, Польща, Словаччина та Чехія одними із перших підтримали введення ключових санкцій на росію, зокрема ембарго на російські енергоносії. На додачу варто підкреслити, що представники цих країн відвідали столичний Київ в умовах війни, аби показати свою відданість підтримці України у цій не легкій боротьбі за власну українську безпеку, і за безпеку всього світу. На жаль, сказати те ж саме не можна про позицію Угорщини. В той час як цивілізований світ стоїть на українській стороні і вживає відповідних заходів, угорське керівництво не хоче підтримувати деякі санкції та надавати військову допомогу через власні національні інтереси та переконання.

Виходячи з наведеного вище аналізу розвитку політики безпеки Вишеградської групи та України, можна також виокремити *низку ключових викликів та проблем*, які визначають курс співпраці В4+Україна у безпековій сфері. Першочерговою проблемою виступає застаріла нормативно-правова база співпраці. Для ефективного співробітництва потрібний добре напрацьований матеріал саме між Вишеградською групою та Україною, а не з кожною стороною окремо. Все ж таки група корисна саме як об'єднання центрального регіону з нашою країною, тому відсутність інституції, яка б постійно контролювала процес співробітництва також часто виступає недоліком. Як вже було зазначено, Вишеградська четвірка функціонує в ролі вільного регіонального об'єднання, дії і рішення якого не обмежуються чіткими правилами та не зводяться лише до одного спільного рішення. З одного боку, це показує внутрішню свободу держав не обмежувати власні інтереси. З іншого боку, на прикладі ставлення країн-учасниць до подій в Україні, ми бачимо, що відсутність спільної позиції часто призводить до конфлікту всередині групи, а відтак і до зниження зацікавленості в співпраці. На наш погляд, це свідчить про недостатній рівень обговорення тієї чи іншої теми між державами.

Так само не існує консенсусу щодо ставлення до росії після вторгнення в Україну. І тут не можна обійти увагою фактор блокування Угорщиною багатьох спільних ініціатив з Україною як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівнях.

Протягом останніх років і місяців Польща, Словаччина та Чехія зайняли різко антиросійську позицію, як і більшість країн-членів ЄС та НАТО. Однак, Угорщина, не зважаючи на нібито рішуче засудження російського вторгнення та висловлення підтримки деяких санкцій проти росії, все ж демонструє, що не готова повністю перекреслити вибудовані відносини з кремлем.

Також можна додати, що внутрішні розбіжності, які стали особливо помітні з 24 лютого 2022 р., можуть послужити реальною причиною для розколу Вишеградської групи. Із зазначених пунктів, які обмежують функціонування як самої Вишеградської групи, так і формату В4+Україна, зародились і загрози перекидання уваги учасниць В4 на роботу в інших регіональних угрупованнях. Наприклад, у лютому відбувся дружній візит Славковського формату, до якого належать Австрія, Чехія та Словаччина, до Києва [8]. Також існує думка, що сучасний стан справ може перемістити український погляд з Вишеградської групи на Веймарський трикутник, до якого входить Польща, Франція та Німеччина. Такий сценарій може існувати через те, що Україна прагне отримати в європейському вимірі об'єднану підтримку від всіх держав-членів ЄС, що на даний момент є нереальним через неоднозначні позиції деяких країн, в тому числі і Франції та Німеччини.

Крім того особливого значення для України набула Ініціатива трьох морів. Після початку російського вторгнення, президент Польщі Анджей Дуда у своєму зверненні до Верховної Ради України 22 травня 2022 року заявив, що Україна повинна приєднатися до ініціативи Тримор'я. На сьомому саміті в Ризі 20 червня 2022 року, виступаючи по відеозв'язку, президент України Володимир Зеленський заявив, що Україна має стати членом Ініціативи трьох морів і запропонував посилити трактування співпраці в рамках «Тримор'я», наголосивши на важливості логістики. Говорячи про співпрацю у сфері енергетики, Зеленський нагадав, що Україна має одні з найбільших у регіоні сховища газу. В результаті Україна отримала статус партнера-учасника Ініціативи.

Попри зазначені перешкоди, які трапляються на шляху співробітництва Вишеградської четвірки з Україною в безпековій сфері, шанс на нормалізацію відносин все ж не втрачається. Але очевидно, що він потребує якісного оновлення. Тому доцільно буде виділити такі *рекомендації* щодо подальшої співпраці у сфері безпеки та оборони:

Переглянути чинну нормативно-правову базу співпраці між Україною та Вишеградською четвіркою у сфері безпеки.

Приділити увагу потребам у підготовці аналітичних документів за участю В4 та українських партнерів, які доцільно б було додати до платформи Think-Tank Visegrad. Така ініціатива озна-

читиме щорічні зустрічі експертів аналітичних центрів у вигляді В4+Україна для обговорення подальших варіантів співробітництва.

Необхідно активізувати приєднання України до оборонного планування В4. В подальшому таке спільне навчання може призвести до інтеграції України до наступної Вишеградської бойової групи у 2023р..

Сформувати бюджетні плани для України на період війни та після. Країни Вишеграду можуть надати цінний досвід у створенні позитивного процесу розподілу відповідальності між коротко-строковим, середньостроковим та довгостроковим плануванням для збройних сил.

Варто додати інтенсивності до спеціалізованих тренінгів за стандартами НАТО для високопоставлених офіцерів і посадовців Збройних сил України, силових структур, міністерств оборони та внутрішніх справ, а також інших компетентних органів. Такі заходи будуть корисні як в обміні досвідом, так і в збільшенні шансів наближення України до НАТО.

Регулярне навчання та підготовка цивільних експертів оборонної політики дало б можливість отримати корисні знання не лише для компетентних органів, а й для політичних партій та ЗМІ тощо.

Вишеградська четвірка за більш як 30 років існування встигла розробити навчання військових спеціалістів у різних напрямках. Набутий досвід може бути переданий українським колегам у рамках зосередженого навчання. Зокрема сторони можуть поділитись своїм досвідом у конкретних галузях, наприклад: Чехія – розмінування; Словаччина – протидія хімічним, біологічним, радіологічним та ядерним загрозам; Польща – можливості спецназу; Угорщина – очищення води та військової поліції. Також сторони назбирали чималий досвід у міжнародних миротворчих операціях з врегулювання криз, що є особливо актуальним для України. Тому ще однією можливістю для покращення співпраці є спільні участі в миротворчих місіях.

Обмін українським досвідом з країнами В4. Насправді Україна, яка має чималу практику у сфері військової оборони, вже давно привертає до себе увагу міжнародних партнерів. За таких обставин країни В4 мають використати можливість тісних стосунків з Україною та запросити українських інструкторів для проведення тренінгів та навчань у вищих навчальних закладах на території В4 та за межами. Окрім того, наступною ідеєю для подальшого співробітництва може також бути обмін з В4 українського досвіду кіберзахисту, адже за 8 років війни Україна набула величезного досвіду у сфері інформаційних воєн та кібератак на різних напрямках.

В умовах повномасштабного вторгнення росії, особливої актуальності набуло питання співпраці в сфері безпеки щодо протиповітряної оборони.

Словаччина вже має транскордонне співробітництво з протиповітряної оборони з Чехією, а також працює з Угорщиною та Польщею над поширенням ініціативи щодо рівня В4. Враховуючи географічні особливості та спільні кордони, було б корисно приєднати Україну до такого діалогу для кращого використання ресурсів та можливостей і відповідно для захисту українського повітряного простору.

Таким чином, ми бачимо, що можливості для подальшої оборонно-безпекової співпраці є, але чи будуть вони використані повною мірою залишається питанням часу. Такі твердження підкріплені останніми подіями, що чітко вказують на наявні проблеми всередині Вишеградської групи, що в результаті може мати негативний вплив на подальше співробітництво з Україною. Тому з огляду на вищезазначені проблеми та перешкоди можна виділити декілька *сценаріїв* відносин країн Вишеградської четвірки та України.

Перший сценарій можна визначити як можливий розпад Вишеградської групи і відповідно припинення існування формату В4+Україна. Насправді такий сценарій обговорюються вже давно, а саме з 2014 р., коли країни-учасниці продемонстрували свої дещо різні позиції стосовно подій в Україні та відносин з росією. Очевидно, що уже наявні прогалини всередині Вишеградської групи стали з часом лише помітнішими, а події в Україні з 24 лютого 2022 р. чітко дали зрозуміти, що Вишеградська група є далеко не ідеальним об'єднанням і, скоріш за все, ніколи не стане таким. Однак точно стверджувати, що Вишеградська група розпадеться через різне ставлення до подій в Україні буде помилкою. Окрім того, такий сценарій подій буде дещо невідгідним для будь-якої із сторін, адже такий формат співробітництва напрацьовувався і розвивався роками і за цей час мав низку позитивних досягнень. До того ж, головування у В4 ефективно сприяє реалізації власних національних інтересів. На наш погляд, найближчим часом продовжуватиметься підтримка хоча б мінімального зв'язку між країнами-учасницями В4 та Україною.

Особливе значення має те, яка країна головує у Вишеградській групі в той чи інший період. Співробітництво, зокрема в сфері безпеки, В4 з Україною мало найменший рівень саме під час угорського головування. В період повномасштабного вторгнення росії в Україну і до того ж головування Угорщини співпраця не розвивається в форматі В4+Україна. Отже, можна стверджувати, що Вишеградська група продовжить своє існування і отримає новий імпульс цього року, коли головування перейде до Словаччини.

Як показує практика, співробітництво України з Вишеградською четвіркою часто зводилось до двостороннього формату, що більш ймовірно буде існувати і надалі. Угорщина стала ключовою перешкодою у підтримці формату В4+Україна,

але варто зауважити, що двосторонні відносини продовжують розвиватись і надалі, хоч і в різних напрямках. Така практика відносин Вишеградської групи та України є традиційною, тому відбудуватиметься і надалі.

Враховуючи певні успіхи безпекового співробітництва Вишеградської групи та України, можна стверджувати, що наступним сценарієм може бути форматування Вишеградської четвірки у нову групу – В3, де учасницями залишаться Польща, Словаччина та Чехія, які наразі займаються активною всесторонньою підтримкою України. Такий сценарій є найбільш реалістичним, оскільки ми вже бачимо припинення зустрічей представників В4, які були регулярними усі роки існування групи. Наприклад, наприкінці березня цього року мала відбутись одна із таких зустрічей, але Словаччина, Чехія та Польща її скасували через неприйнятну позицію угорського керівництва. Таким чином, три країни взяли курс на співпрацю з Україною в рамках В3+, що уже підтверджено низкою зустрічей їхніх представників з українською стороною. Тож очікується, що такий формат може закріпитись офіційно.

Україні особливо важливо мати надійних партнерів та гарантів безпеки, які розуміють серйозність поточної ситуації. Тому не дивно, що Україна прагне заручитись підтримкою сильних міжнародних акторів, які б могли сформувати справді надійне безпекове середовище. Отже, наступним сценарієм може стати зміна формату безпекової співпраці Польщі, Словаччини та Чехії з Україною. Цілком реально, що держави змінять свій погляд з В4+ на оборонно-безпекове співробітництво з Україною в рамках інших регіональ-

них об'єднань таких як Люблінський трикутник, Славковський формат та Веймарський трикутник. Не варто забувати і про ініціативу В. Зеленського створити в подальшому майбутньому новий оборонний союз «U-24. United for peace», що стане тією структурою, якої так не вистачає зараз Україні. Тому цілком можливо, що з часом наявні регіональні об'єднання стануть одним цілим у якісно новому вигляді.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, можемо зробити висновок, що безпекове співробітництво між Україною та країнами Вишеградської групи потребує більш комплексного розвитку та дослідження на сучасному етапі. Можна стверджувати, що безпекова співпраця України з Вишеградською групою тривалістю більш як 20 років отримала і певні відчутні успіхи, і водночас нереалізовані можливості. З одного боку, ми можемо прослідкувати різносторонню співпрацю, яка дає позитивні результати для п'яťох сторін. З іншого ж боку, – низку проблем і загроз, які не дають набутти бажаного масштабу кооперації між сторонами. Перш за все, до таких загроз належить відсутність чіткої спільної позиції країн, що відчутно впливає на перебіг відносин.

Таким чином, безпекова співпраця хоч і відбувається в рамках В4+, але відчутні результати забезпечуються в процесі двостороннього співробітництва України з чотирма державами вишеградського об'єднання. Такі тенденції часто стають перешкодою у реалізації планів, тому наразі з'ясовано, що формату В4+Україна у безпековій сфері характерний дещо не системний та хаотичний вектор діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрейко В.І. Проблеми та перспективи військового співробітництва у форматі V-4 і Україна. *Геополітика України: історія і сучасність : збірник наукових праць*. 2017. № 1 (18). С. 121-133.
2. Бухарестський саміт НАТО. *Цей день в історії*. 2018. 2 квітня. URL: <https://www.jnsn.com.ua/h/0404Q/>
3. Головнокомандувач ЗС України взяв участь у засіданні очільників збройних сил країн Вишеградської групи. *Інформаційне агентство «АрміяInform»*. 2021. 24 червня. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/06/24/golovnokomanduvach-zs-ukrayiny-vzyav-uchast-u-zasidanni-ochilnykiv-zbrojnyh-syl-krayin-vyshegradskoyi-grupy/>
4. Країни Вишеградської групи солідарні з Україною в реалізації її європейського вибору. *Міністерство закордонних справ України*. 2021. 29 квітня. URL: <https://mfa.gov.ua/news/krayini-vishegradskoyi-grupi-solidarni-z-ukrayinoyu-v-realizaciyi-yiyi-yevropejskogo-viboru>.
5. Кудряченко А.І. Україна та Вишеградська четвірка: стан та перспективи співпраці. *Матеріали міжнар. конференції «Україна і Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин»*. 2010. 13–14 травня. С. 37–54.
6. Максак Г. Співробітництво в сфері безпеки V4 + Україна: межі можливого. *Українська призма: Рада зовнішньої політики*. 2018. 25 лютого. URL: <http://prismua.org/v4ukraine-security-cooperation-limits-possible-ukrainian-perspective>.
7. ПольщавідправилаУкраїнітехнікитазброїнадвамилиардидоларів. *Львівський портал*. 2022. 9 червня. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2022/06/09/polshcha-vidpravila-ukraini-tehniky-ta-zbroi-na-dva-miliardy-dolariv-duda>
8. Суверенітет України є і питанням нашої безпеки – глава МЗС Австрії про візит трьох міністрів. *Укрінформ*. 2021. 7 лютого. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3399181-suverenitet-ukraini-e-i-pitannam-nasoi-bezpeki-glava-mzs-avstrii-pro-vizit-troh-ministriv.html>.
9. Українська призма: Зовнішня політика 2019. Аналітичне дослідження. К.: ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. 2020. 390 с.

-
10. Чехія надала Україні військову допомогу на 128 млн доларів. *ГО «Український мілітарний центр»*. 2022. 3 травня. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/chehiya-nadala-ukrayini-vijskovu-dopomogu-na-128-mln-dolariv>.
 11. Чехія пропонує розглянути прийняття України до Вишеградської групи. *РБК-Україна*. 2022. 13 березня. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/chehiya-predlagaet-rassmotret-prinyatie-ukrainy-1647177736.html>
 12. Шелест Г. В. «Вишеградська четвірка»: у пошуках субрегіональної безпеки. *Зовнішні справи*. 2011. № 7-8. С. 30-32.
 13. Overview of Science for Peace and Security Programme's Projects in Ukraine. *The NATO Science for Peace and Security Programme*. 2015. 18 September. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_09/20150921_150921-sps-ukraine.pdf
 14. Report on the Hungarian Presidency of the Visegrad Group 2009/2010. *Visegrad Group*. 2010. URL: <https://www.visegradgroup.eu/documents/annual-reports/2009-2010-hungarian-110412>.
 15. Report on the Polish Presidency of the Visegrad Group July 2012–June 2013. *Visegrad Group*. 2013. URL: <https://www.visegradgroup.eu/download.php?docID=240>.
 16. Report on the Polish Presidency of the Visegrad Group July 2020–June 2021. *Visegrad Group*. 2021. URL: <https://www.visegradgroup.eu/download.php?docID=482>.
 17. Statement of the Prime Ministers of the Visegrad Countries on Ukraine 2014. *Visegrad Group*. 2014. URL: <https://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/statement-of-the-prime>.
 18. Statement of the Visegrad Group Ministers of Foreign Affairs on the situation in Ukraine Cracow. *Visegrad Group*. 2004. 7 December. URL: <https://www.visegradgroup.eu/2004/statement-of-the>.
 19. V4 meeting of Chiefs of Defence in Cracow 23–24/06/2021. *Visegrad Group*. 2021. URL: <https://www.visegradgroup.eu/download.php?docID=460>.
 20. V4+ Security – Strengthening the Eastern Frontier of the V4. *Centre for Euro-Atlantic Integration and Democracy*, 2017. 84 p. URL: <https://www.europeum.org/data/articles/v4-security-strengthening-the-eastern-frontier-of-the-v4.pdf>.